

Mediekritisk diskussion efter stormig nyhetshöst

Ett lika säkert hösttecken som regn och motvind på Avenyn är Medieakademiens höstseminarium. I år var det dags för sista delen i trilogin om medieetik, passande döpt till Taggarna inåt. Två ord som fångar medieetikens mångfasetterade grundfråga: Varför det är så svårt att på allvar ifrågasätta media, utan att taggarna kommer fram.

Seminariet bjöd på ett stundtals ganska frispråkigt samtal om frågor som gäller mediekritik och medieetik i dagens Sverige. Varför går journalister så ofta i försvar? Vem ska egentligen granska media? Klarar journalisterna att göra det själva? Kan någon annan göra det och i så fall vem?

Ser man till hur allmänhetens förtroende för media har förändrats är en diskussion kring dessa frågor i allra högsta grad angelägen.

Svenska medier tappar sakta men säkert förtroende hos allmänheten – vissa medier mer än andra. Morgonpress och radio klarar sig någorlunda, medan den nedåtgående tendensen är tydlig för kvällspress och de reklamfinansierade tv-kanalerna.

- För första gången är det politiska förtroendet och förtroendet för riksdagen högre än medieförtroendet, kunde professorerna Sören Holmberg och Lennart Weibull avslöja, när de inledde seminariet med att presentera årets upplaga av Förtroendebarmetern.

Kanske finns ett ömsesidigt spel mellan förtroendet för de politiska institutionerna och media, funderade Holmberg. Är de ett kommunicerande käril där högt förtroende för den ena automatiskt medför ett minskat förtroende för den andra?

Oavsett vilket är det ett trendbrott som tål att tas på allvar. En konsekvens av en negativ utveckling för media, som inte lättvindigt bör viftas bort, varken av fin- eller fulmedia - för att använda Amelia Adamos kategorisering av våra olika medieslag senare under dagen. För visst är det så att medias totala agerande påverkar allmänhetens uppfattning om media generellt. Och att enskilda mediers avsteg från den etiska normen färgar förtroendet för hela den journalistiska yrkeskåren.

- Förtroende är svårt att förvärva och lätt att fördärva, sa Sören Holmberg. Fyndigt formulerat, men med allvarliga undertoner - för förtroende är ingen lek, får vi veta.

Om förtroende talade också Lars Adaktusson, som stod för seminariets inledande anförande. I en välformulerad och kritisk analys av media och medieetiken idag lyckades han, i ett svep, beröra många av de frågor och funderingar som kom att präglade diskussionen under resten av dagen.

- Att media försvarar sina övertramp undergräver medias förtroende, hävdade han.
- Det har förekommit övertramp som skadar förtroendet. Relevansen i rapporteringen har inte alltid varit rätt avvägd, fortsatte han och syftade framförallt på rapporteringen kring mordet på Anna Lindh. Det är sorgligt om inte Sveriges media klarar av att leva upp till sina yrkesetiska ideal och värderingar, under stark press och vid omvälvande situationer.

Enligt Adaktusson finns det en stor brist på självkränkningen inom journalistkåren. Kritik bagatelliseras eller viftas undan. Det finns en inbyggd försvarsmekanism hos journalister, en yrkeskultur, som möjligen bottnar i tanken om medias oberoende. Journalister ser sig själva som viktigare, att de står i det godas tjänst och därmed är höjda över all kritik. Det leder ofta till att granskningen av den egna rapporteringen blir bristfällig.

- Den svenska pressetiska modellen fungerar inte i praktiken. Självinspektionen tycks inte tillräcklig, konstaterade han.

Staffan Sonning från SR tog upp tråden där Lars Adaktusson slutade, när han tillsammans med Martin Jönsson från Journalisten, och Ewa Swartz från TV 4, intagit scenens soffgrupp för ett samtal om vem som egentligen kan granska journalister.

- Vi behärskar inte den nya medieverkligheten. Våra etiska regler passar inte in i den nya mediesituationen, med ökad tidspress och konkurrens från nätet i all nyhetsrapportering, menade Sonning.

Han förfasade sig över att fel kan ursäktas med att man är under hård press. Det är ju just i sådana situationer, då stora saker händer, som kravet på tillförlitlighet är som allra viktigast.

- Den goda journalistiken måste få ta tid. Om man tittar på de nominerade bidragen till Stora Journalistpriset, är tid den gemensamma nämnaren för alla. Med de besparingar som sker nu, är det möjligheten att tänka som försvinner.

Har vi för lite tid att ägna oss åt granskning och mediekritik? Är vi för händelsestyrda, undrade dagens moderator Britt-Marie Mattsson, från Göteborgs-Posten.

Nja, en debatt pågår trots allt, svarade soffpanelen. Inte minst i Journalisten, journalisternas egen skrattidning. Men däremot ges den externa kritiken och diskussionen för lite tyngd.

- Mediekritik idag är en folkrörelse, menade Martin Jönsson, men de arroganta medieföretagen bjuder inte in till debatt. De erkänner inte misstag för allmänheten.

Ewa Swartz höll med och tillade att det nog finns en arrogans mot kritik som kommer utifrån. Att inställningen är att externa tyckare inte kan och inte förstår.

- Det behövs en bättre dialog mellan tittare, lyssnare och läsare fortsatte Jönsson. I kretsar av enbart journalister skapas sällan en dialog som leder framåt. Publiken är den störste granskaren. Allt vi gör, görs i offentlighetens ljus, sa han också, innan det var dags för bensträckare och kaffe med kaka.

Medan novemberskymningen sedan sakta föll över Konserthuset och Stenhammarsalen, tillförde Britt-Marie Mattsson internationell utblick genom en snabb exposé över medierapporteringens dramaturgi i några andra länder. En påminnelse om att Sverige verkar i en större värld och att även pressetiska förhållningssätt utsätts för influenser. Mest kanske genom den ökade tillgången till nyheter via internet. Här dröjde dock inte samtalet länge: det var dags för Amelia Adamo att inta soffan för att vädra funderingar kring kårandans betydelse.

Till skillnad från Lars Adaktusson, som i sitt anförande hävdade att det finns en kåranda som ”lägger hämsko på samhällsdebatten och mediekritiken”, var Amelia Adamo mer tveskam till om en kåranda verkligen existerar.

- Det är svårt att frammana en kåranda i en så individbaserad, missunnsam, grupp av människor som journalistkåren är. Där alla dessutom hela tiden tävlar mot varandra. Därför finns ingen kåranda.

Men, hävdade hon, det kan möjligen finnas en subkåranda, mellan extra utsatta journalistgrupper. Till exempel vikarier eller utlasade. Eller mellan fin- och fulmedia, där Adamo i egenskap av chefredaktör för tidningen Amelia, såg sig som en representant för fulmedia.

- Och om det hettar till rejält, om läget verkligen blir allvarligt och yttre hot uppstår mot journalistyrket och media generellt - då kan nog en enad kåranda uppstå. Som till exempel vid Rainer-affären.

Samtalet böljade vidare i en avslutande gemensam diskussion.

- Oavsett om det finns en kåranda eller inte får vi inte glömma den enskilde reporterns roll och ansvar, sa någon. Kalla det kåranda eller något annat, men nya journalister formas snabbt efter redaktionens normer och arbetssätt. Vi tar inte tillvara de nybakade journalisternas moralstinna ambitioner. De unga entusiasterna trampas ner. Inte minst när arbetsmarkanden för journalister är tuff och risken att bli av med jobbet är reell .

Diskussionen kretsade också några varv kring ansvar: Det handlar om individens ansvar och chefredaktörens. Att sätta gränser och hålla sig till dem, både för redaktionerna och för den enskilde journalisten. Då blir det lättare att säga ifrån utan att uppfattas som illojal.

- Men vem skall man vara lojal mot ? undrade Britt-Marie Mattsson.

- Sanningen och relevansen så klart, svarade Martin Jönsson.

Det låter så enkelt. Om sanning och relevans ses som viktiga beståndsdelar för ett långsiktigt, framgångsrikt rapportering, borde redaktionernas mål och riktlinjer tydligt visa att det är detta som värderas, förväntas och också premieras. Normen och regeln borde aldrig kunna hamna i konflikt med andra lojaliteter, eftersom alla bygger på samma värderingsgrund och har samma mål. Genom att ständigt värna om sanning och relevans, byggstenarna för den goda journalistiken, skapas förtroende och trovärdighet.

Ytterst handlar den etiska diskussionen om att upprätthålla, och kanske stärka, allmänhetens förtroende för journalistiken, skrev en morgontidning i sin ledare några dagar efter seminariet. En summering som också kunde blivit denna texts sista rad, men så var det ju det som Lars Adaktusson sa, precis på slutet:

- Problemet är inte bristen på mediekritik, utan problemet ligger i attityder och framförallt i att det inte händer något. Det bara pratas. Man måste gå från ord till handling.

Jenny Björsne
Frilansjournalist